

LEIF CARLSSON:

Om konservatism

Kulturskribenten i Svenska Dagbladet, fillic Leif Carlsson, skriver om att vara konservativ i dag. Artikeln bygger på en föreläsning vid en internordisk kristen konferens i Reykjavik.

Hippolyte Taine, en av adertonhundratalets främsta historiker, skriver i förordet till *Les Origines de la France Contemporaine* att han funderat över vilka politiska slutsatser som till äventyrs kunde dragas av hans forskningar. Till sist hade han kommit till ett resultat som kan te sig modest nog: *Une société humaine, et surtout une société moderne, est une chose vaste et compliquée.* "Ett mänskligt samhälle, och framför allt ett modernt samhälle, är en stor och invecklad sak".

Det låter anspråkslöst. I verkligheten har den snillrike forskaren i dessa ord formulerat själva kärnan i den åskådning, eller rättare sagt det förhållnings-sätt, som jag och många menar med *konservatism*.

Den moderna staten – den isländska republiken, den svenska monarkin – är det sammanlagda resultatet av många århundradens eller årtusendens ansträngningar; dessutom av tur och otur. Att bryta ner traditioner och institutioner går lätt nog, som erfarenheten på ett ofta förfärande sätt visar. Att *skapa* något bättre är svårare än vi gärna vill tro; att *återskapa* det som förstörts i regel omöjligt.

Katoliken C K Chesterton, deckarförfattare men också mycket annat, berättar någonstans om två vänner – låt oss kalla dem Mr Tory och Mr Radical – att de i älskvärt samspråk promenerar på en skogsväg som plötsligt spärras av en grind, ett manifest hinder för allt framåt-skridande.

Jag förstår inte alls varför den här grinden står här, säger Mr Radical – den ska vi lyfta bort.

Kanske det, säger Mr Tory: *men inte*

innan vi vet varför den står här.

Av dessa två citat framgår egentligen, noga taget, vad jag har att säga.

Det *perspektiv* som kan anläggas av den som vill vara konservativ nu, eller i någon tid, är självfallet *perspektivet framåt*. Att vara reaktionär, i ordets praktiska mening, alltså att försöka återinföra ett tillstånd som historien passerat, ter sig för en konservativ människa som orimligt, just därför att ett samhälle med en lång historisk erfarenhet bakom sig är just – en stor och invecklad sak.

Restaurationen efter den stora franska revolutionen – ofta betraktad som den politiska konservatismens utgångspunkt – ledde som bekant ingalunda till ett återupprättande av den absoluta monarkin, vilket somliga vildsinta teoretiker drömt om. Det var helt enkelt omöjligt: alltför mycket hade hänt, alltför mycket hade prövats.

Det finns en risk att gå baklänges in i framtiden; det typiska historiska exemplet är de flesta europeiska konservativa rörelsers uppenbara tvekan att acceptera den allmänna rösträtten, liksom i vissa fall bundenheten vid den monarkiska statsformen, mer eller mindre genomtänkt.

I och för sig kan man faktiskt, om man är väl tränad och väl balanserad, gå baklänges utan att snava; en politisk färdighet som ofta kan visa sig vara av stort praktiskt värde. Harold Macmillan och Charles de Gaulle är de bästa exemplen. Och att en eller annan gång se sig om, för att kontrollera hur man egentligen gått, och för att hålla kontakt med vänner och kamrater, är ingen dålig princip för orientering på den politiska kartan.

Frågan är emellertid om inte vissa delar av den kristna – kanske kyrkliga, vad vet jag? – politik som under senare tid framträtt som, eller framställts som, *radikal* eller åtminstone *progressiv*, råkat ut för den fara som ansetts typisk just för konservatismen: att gå baklänges in i framtiden. Det förstås lätt – tro mig som levat och arbetat i politisk miljö i hela mitt vuxna liv – att i stort sett en sådan marschform inte är vanlig bland professionella politiker: man kommer på det sättet helt enkelt inte fram innan alla konkurrenter sedan länge arriverat.

Som högerledaren amiral Arvid Lindman sade för femtio år sedan: skall man i kallt vatten är det lika bra att hoppa som att krypa.

Ibland har det fallit mig in att kristna vänner, som inte på samma sätt haft en praktisk politisk karriär på spel, däremot råkat ut för den sortens baklängesmarsch, huttrande och stojande.

Jag tycker mig stundom se medkristna – helt visst bättre kristna, och bättre människor än jag, men kanske inte alltid bättre politiker – med iver och möda bekämpa det förra seklets sociala problem. Tänk om det som nu närmast tarvas, för människans värdighet, är ett uppmärksammande av de risker som *solidariteten* rymmer? Kort sagt: att den klassiska rätten till motstånd gäller inte bara enväldiga kungar, cyniska baroner och lättsinniga påvar utan alla de andra, kamraterna, demokraterna?

Den som inte vill eller kan se samhället i detta perspektiv, ser det enligt min uppfattning bakåt, definitionsmässigt alltså rakt emot det konservativa sättet att se.

En väsentlig variant av detta problem

gäller självfallet den tredje världen. Det föresvävar mig att de som i namn av just framsteg och radikalism så länge förmanat oss andra att som det heter *offra* mer, eller åtminstone *göra* mer för våra medmänniskor i denna del av världen, den ojämförligt största, på liknande sätt råkat skåda bakåt.

Bakåt mot den drömda tid av frihetsrörelsens heroiska samling mot förtryck och utsugning, då det var så lätt att se hur man borde taga ställning.

En konservativ människa har förhoppningsvis aldrig ägnat sig åt denna arroganta romantik. För en sådan är det inget konstigt, något upprörande, att finna den tredje världen behärskad inte av demokrater, inte av hjältar, minst av allt av helgon. Behärskad däremot av i stort sett korrupta militära diktaturer. Vad värre är: uppenbart inkompetenta diktaturer.

En konservativ människa, som inte har så mycket tid att skåda tillbaka och vara ledsen över att ha räknat fel – den som räknar fel får skylla sig själv mer än andra – ser i en sådan situation framåt.

Tänk om vi för framtiden, på erfarenhetens grund, kunde finna en annan metod att hjälpa medmänniskor än att skicka ytterligare ett antal miljarder till, möjligen, direkt skadliga projekt?

För mig vore detta ett typiskt konservativt perspektiv, ett perspektiv framåt. Ett försök att så gott man kan, vilket sällan är särskilt mycket, tänka ut vad som kan vara det någorlunda rimliga sättet att ordna för den ganska korta tid som låter sig överblicka. En konservativ människa vet ju, liksom varje förståndig människa, att det enskilda livet slutar om några år med döden; och att mänsklighe-

tens liv slutar med den yttersta domen.

Så långt om det konservativa *perspektivet*. Det sträcker sig inte längre än till döden och domen; men så långt sträcker det sig.

Vad kan då konservatismen konkret erbjuda?

Vilket skulle vara vårt program?

Naturligtvis kan vi åtaga oss att – som den norske historikern Jens Arup Seip har skrivit i den i stort sett bästa bok om nordisk politik jag läst, "Fra embedsstat till ett partistat" – "klare brasene", att lösa dagsproblemen, hålla maskineriet i gång. Det skulle bara fattas annat; men det är en inte alldeles oviktig sak.

Vad kan vi lova dessutom?

Att lyfta bort alla onödiga gamla stängsel och grindar, om vi nämligen fått tillräckliga upplysningar om varför de monterats upp, och utan alltför mycket jäkt och bråk blivit övertygade om att de skäl som en gång tedde sig avgörande för ungefär lika kloka människor som vi faktiskt inte längre gäller.

En liten knepighet är att denna typiskt konservativa fördomsfrihet gäller inte endast grindar som restes för hundra år sedan av farfars far, utan också dem som restes för tio år sedan, eller igår; om de nämligen restes utan skäl.

Vidare kan vi lova att efter måttet av vår förmåga, som enligt vår mening inte är särskilt mycket mindre eller större än andras förmåga, göra så gott vi kan för att framtiden, den som börjar om en stund, skall bli så bra som möjligt. Självklart kan vi inte tänka oss att detta mål kan uppnås genom ofog, buller och bång, krig och blodsutgjutelse; ett enda besök i ett flyktingläger bör stilla sådana tankar, alltid främmande för konservativt tän-

kande.

Däremot vill vi gärna tänka oss att såvitt på oss kommer an göra allt tänkbart och möjligt, med blicken riktad mot framtiden, för att utnyttja tekniska och ekonomiska framsteg – så länge detta nämligen kan ske utan att träda den mänskliga friheten och värdigheten för när, och utan att föröda den natur som Gud givit oss inte endast att råda över – utan till att bruka och bevara.

I ett sådant perspektiv – vilket *program* vill en konservativ i dag uppställa?

Enligt sakens natur – eller vår natur – det minsta möjliga. Samhället är som sagt en stor och komplicerad sak; vi vet alla att de mest skarpsinniga och välmående ingrepp kan få besvärande konsekvenser på oväntade håll. En självklar följd av detta är att hur mycket jag än sympatiserar med förslagsvis mina norska partivänner måste jag vara försiktig med att ge dem goda råd; våra förhållanden är trots all gemenskap och vänskap så olika att mina insikter och erfarenheter inte kan räcka nämnvärt långt i deras fall.

Inte ens för mitt eget land, det enda jag känner till, om än alltför litet, vågar jag anvisa något program för lösningen av de problem som om tio år, eller fem, kan visa sig ha väsentlig betydelse, men om vilka jag i dag vet ingenting.

Vilken professor, journalist, biskop, ambassadör eller statsminister skulle vid nyåret 1939 ha gett något klokt råd inför den situation att finländska och tyska trupper några år senare skulle vara i strid vid Sveriges gräns i Lappland?

Eller för den delen vem hade för tio år sedan räknat med att skickliga japaner skulle bispringa Sverige med kloka råd

på ort och ställe om rätta sättet att modernisera vår stålindustri?

Av dessa skäl, skenbart triviala men alls ej ointressanta, måste varje i hjärtat konservativ människa vara försiktig med att giva goda råd; vi vet så litet, egentligen bara det man kan lära sig av lång erfarenhet.

Och vad kan vi egentligen lära av lång erfarenhet? Svenskar kan uppenbarligen inte lära sig att göra stål bättre än andra; kanske är det rent av så att islänningar kommer att lära sig rätta sättet att fiska torsk av experter från Taiwan eller Marocko?

Det ligger i öppen dag att den konservativa principen om erfarenheten inte kan bokstavligen tillämpas i dessa situationer; de japanska ingenjörerna skulle inte vara välkomna gäster hos oss i Sverige om de inte verkligen kunde ge oss del av nya och ekonomiskt livsviktiga kunskaper.

Jag antecknar dessa reflexioner i ett land, unikt i historien, som alla land, men främst i ett bestämt och berömt avseende: det land där kristendomen infördes genom ett parlamentsbeslut.

Kom ihåg vad som var den avgörande motiveringen den gången på Alltinget för snart tusen år sedan:

Om lagen brytes sönder, då brytes landet.

Revolutionära människor kan ha svårt att förlika sig med detta; liberaler likaså. Fromma människor än mer: Islands övergång till kristendomen – när landets sed (för det var det saken gällde) onekligen blev *rika mäns sed* – kan te sig betänklig.

Ej så för konservativt folk, med blicken riktad framåt på alltmänt väl, som de

sk hedningarna på Thingvellir för tusen år sedan. Därav det moderna Island.

En konservativ människa är egentligen alltid på ett vis optimist. Självklart är vi människor inte goda eller kloka – känn efter själv, tänk efter själv.

Å andra sidan – eftersom vi inte tror att vi blir bättre och bättre dag för dag, och eftersom vi har låtit oss berätta att våra förfäder i stort sett var ungefär lika

dumma och själviska som vi, så måste vi försöka att streta på så gott vi kan.

Den mest glanslösa av utopier, förvisso.

En gång gjorde denna skenbart cyniska, i ordets allra egentligaste mening politiska och konservativa vision, Island till kristet land.

Om lag brytes, då brytes land.